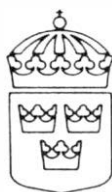

Motion till riksdagen

1987/88:Sf49

av Charlotte Branting m. fl. (fp)

med anledning av prop. 1987/88:171 om
reformer av den allmänna försäkringens
efterlevandeförmåner m. m.

Mot.
1987/88
Sf49 — 50

Förslaget om efterlevandepension innebär att nuvarande familjepensionering med änkepension successivt ersätts av ett nytt system, som ger förstärkta barnpensioner och änklingspensioner. Enligt propositionen skall stödet till vuxna ges på lika villkor mellan kvinnor och män. Vi anser det principiellt riktigt att en efterlevandepension utgår på samma villkor för kvinnor och män. Ett särskilt stort stöd för barnen är angeläget. Propositionens förslag i denna del är värdefullt. Det är viktigt att en reform kan genomföras också av det skälet att den innebär förbättringar för samboende.

Vi kan konstatera att de förespeglningar som gavs då ATP-systemet byggdes upp idag är på väg att överges och att förtroendet för hela ATP-systemet allvarligt ifrågasätts. Det är ytterst märkligt, anser vi, att förslaget forcerats fram så att en rimlig information och diskussion kring förslaget omöjliggjorts. Med oerhörd förvåning och upprördhet har vi konstaterat att ingen kvinnoorganisation uppmanats att yttra sig över utredningens betänkande. Remisstiden är också alldeles för kort. Vi anser att det ur många aspekter hade varit bättre att avvakta med besked om efterlevandepensionen tills pensionsberedningen framlagt ett förslag till förändringar i ATP-systemet som helhet. Det finns mycket som behöver klarläggas innan beslut fattas i denna inte minst för kvinnor viktiga fråga. Vi reagerar också mot att många av de sifferuppgifter som illustrerat förslaget är svåra att tyda och ej på ett objektivt sätt klargöra vissa nackdelar i förslaget.

Förslaget bygger på att arbetsmarknaden är mer jämställd än den är i verkligheten.

Kvinnor som vid lagens ikraftträdande är 60 år eller äldre ges enligt förslaget rätt till änkepension enligt dagens regelsystem. Samma rätt ges kvinnor som blivit änkor före lagens ikraftträdande. Detta vänder vi oss inte emot, eftersom lagen inte bör få retroaktiv negativ verkan.

Kvinnor som vid lagens ikraftträdande är 45—59 år får enligt förslaget fram till 65 år rätt till änkepension samtidigt med inkomst av eget arbete. Inkomstsituationen under denna tid är förhållandevis god för att vid 65 års ålder eller den senare tidpunkt maken avlider bli *radikalt* försämrade. Innan pensionsberedningen lade fram sitt betänkande kunde denna försämring inte förutses eller förebyggas. Nu ställs gruppen inför en fullbordat faktum: 1) Lagen var inget premiereservsystem. 2) Lagen bygger på ett fördelnings-system. 3) Lagen kan när som helst ändras så att försäkringsskyddet bortfaller eller starkt begränsas.

Vi finner att försämringen i försäkringsskyddet främst drabbar kvinnor som bildat familj och skaffat barn och som till följd härav kommit sent ut i förvärvslivet, med sämre utbildning och lägre förvärvsinkomster. En stor grupp försäkrade har således färre antal poängår och lägre pensionspoäng som underlag för egen ATP-pension. 1985 hade 1,1 % av kvinnorna 6,5 pensionspoäng mot 10,8 % av männen. Vi har gjort jämförelse med kvinnor som inte bildat familj och inte avstått från förvärvsarbete för att vårda barn och funnit, att dessa kvinnors skaffat sig rätt till egenpension som är avsevärt bättre än vad de kvinnor kan få som först senare kommit ut i förvärvslivet.

Samhället upplyste inte om riskerna. Mannens arbetskraftsutbud var väsentligt och kvinnors vård av barn naturlig när bl. a. daghemsp plats saknades.

Faktum kvarstår att kvinnor har i genomsnitt betydligt lägre ATP-grundad inkomst än män. Detta förhållande kan befaras bestå under avsevärd tid, inte minst på grund av att kvinnor till stor del är deltidsarbetande, ofta ofrivilligt, och att många arbetar inom de offentliga monopolen.

Det förtjänar också att med kraft framhållas att många kvinnor i glesbygd, framför allt inte haft möjlighet att välja mellan yrkes- eller hemarbete. Jobben har saknats — barnomsorgen har varit obetydlig.

En annan grupp som ofta kommit sent ut på arbetsmarknaden är invandrarkvinnorna. Detta kan ha många anledningar, språk, kultur, bristande utbildning etc.

I familjer med handikappade barn måste ofta en av föräldrarna, oftast mamman, vara hemma. När vårdbidraget vid barnets 16-årsålder övergår till förtidspension för barnet får föräldrarna varken lön eller pensionspoäng. Dessa mödrar kommer sällan upp i någon hög pensionspoäng, eller kanske inte heller får full kvalifikationstid trots att de under lång följd av år gjort en betydande kostnadsbesparande insats för samhället.

Specialmotiveringen i propositionens förslag lugnar inte heller särskilt många vad det gäller kriterierna för efterlevandepension. Allmänna resonemang i 7 och 8 §§ om efterlevandepension skall utgå som hel eller partiell pension lämnar fler frågor än svar. Det nämns om gradering av den särskilda efterlevandepensionen och mycket lösligt om den hänsyn som enligt propositionen skall tas till den efterlevandes möjligheter att förvärvsarbeta eller få arbetsmarknadsutbildning.

Mot här framförda synpunkter kan anföras att vissa kvinnor har inkomster som är jämförbara med mannens. Detta är riktigt, men även dessa kvinnor har förlitat sig på systemet som sådant och därför inte kompletterat försäkringsskyddet. Även för denna mindre grupp finns ett behov av att någorlunda bibehålla en uppbyggd standard. Den yngre generationen har helt andra möjligheter att förutse och förebygga inkomstbortfall som uppstår vid makes död.

Beloppsmässigt beräknas utgifterna för efterlevandepensioner till vuxna i fullfunktionsstadiet minska med ca 13 miljarder. Vi inser att denna besparing på efterlevandepensioner är den viktigaste orsaken till propositionens förslag.

Men vi ifrågasätter om resonemanget om behovsdiskussionen står i samklang med ATP-systemets grundprinciper. Man konstaterar exempelvis att änkepension utges till kvinnor oavsett om de har ett reellt behov av den eller

inte och oberoende av vilka ekonomiska följder som dödsfallet har medfört för änkan. Detta synsätt skulle i själva verket lika gärna kunna leda fram till en motsvarande bedömning av andra förmåner inom ATP-systemet, såsom t. ex. ålderspension.

Efter bl. a. motioner undertecknade av Maria Leissner och Charlotte Branting har garantier nu givits att frågan om delning av under äktenskapet intjänade ATP-poäng skall utredas grundligt och allsidigt. Detta har stor betydelse, framför allt för de skilda kvinnorna.

Oavsett om kvinnan vid lagens ikraftträdande är 45 år eller närmare 60 år kan problemen bli stora. Givetvis blir de större för de äldre kvinnorna. Gemensamt för många är dock att de har svårt att få arbete, öka sin arbetstid, höja arbetsinkomsten under de år som återstår fram till 65 år. Successivt avtar ju också troligen krafterna. De har alltså svårt att förbättra sitt pensionsskydd för tiden efter 65 års ålder. Många har inte möjlighet att skaffa sig ett frivilligt pensionsskydd som träder in och kompenserar inkomstbortfallet efter 65 år.

Mot bakgrund av ovanstående vill vi ställa följande oavvisliga krav innan en förändring i efterlevandepensionen görs.

Övergångsregler

Övergångstiden måste vara så lång att människor som inrättat sitt liv efter rådande system inte drabbas hårt. Vi anser att rätten till livslång efterlevandepension för kvinnor som vid de nya reglernas införande är mellan 45 och 60 år delvis skall bestå. Detta uppnås bäst genom ett avtrappningssystem för kvinnor som är yngre än 60 år. Särskilt bör kvinnor som är födda 1930–1935 få ett generösare övergångssystem.

Särskild efterlevandepension

Reglerna skall utformas så att bedömningarna blir generösa och reglerna så generella som möjligt. Människor skall inte behöva utsättas för förödmjukande granskningar och påtryckningar.

Såväl omställningspensionen som den särskilda efterlevandepensionen skall vara ATP-grundande. Samma inkomstbortfallsprincip som ligger till grund för sjukpenning, föräldrapenning, arbetslöshetsersättning, delpension och i viss mån förtidspension, vilkas ersättningar alla är pensionsgrundande, bör gälla här.

15- och 30-årsregler

Dessa regler har utomordentligt stor betydelse för kvinnors chanser att tjäna in de ATP-poäng som behövs för en rimlig pension. Garantier krävs för att inte dessa regler försämrats.

Delning av ATP-poäng

Ett system för delning av under äktenskapet intjänade ATP-poäng bör införas och därför utredas med förtur.

Villkoren för det avtalsreglerade och privata pensionssparandet får inte försämrats.

Rörlig pensionsålder

I direktiven till pensionsberedningen säger man att frågan om rörlig pensionsålder med förtur skall behandlas. Så har inte skett. Det är angeläget att frågan omedelbart åtgärdas.

Hemställan

Med hänvisning till ovanstående hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om mer generösa övergångsregler för kvinnor mellan 45 och 60 år, i första hand för dem som är födda 1930—1935,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att såväl omställningspension som den särskilda efterlevandepensionen skall vara ATP-grundande,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att 15- och 30-årsreglerna skall bibehållas,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att ett system för delning av under äktenskapet intjänade ATP-poäng bör införas,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om frivilliga tilläggsförsäkringar,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att prövningarna för erhållandet av särskild efterlevandepension bör vara generösa och så generella som möjligt,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om rörlig pensionsålder.

Stockholm den 29 april 1988

Charlotte Branting (fp)

Ulla Orring (fp)

Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)